

EEN BITTERE STRIJD

In een wereld vol groeperingen die zeggen te strijden voor recht, medemenselijkheid en gelijke rechten voor iedereen. In een wereld waarin men het hoogste woord heeft over de “rechten van de mens”, een wereld met een Internationaal gerechtshof en een Strafhof, zou er toch eens iemand naar voren moeten treden om de Engelse misdadigers uit de Tweede Vrijheidsoorlog aan te klagen en te laten berechten. Dat kan dan wel alleen postuum maar het zou toch een eerbetoon zijn aan de velen die door de Britten op niet toegestane wijze zijn omgebracht. Het is ondoenlijk om hier alle schuldigen te noemen (als er al lijsten van bewaard zijn gebleven) maar een paar van die figuren, die ook in deze roman zichtbaar zullen worden, willen we u niet onthouden;

Luitenant-generaal Baden-Powell

Generaal Buller

Luitenant-generaal lord Methuen

Veldmaarschalk Frederick Roberts

Generaal-majoor Bruce Hamilton

Generaal French

Generaal Kitchener

Dit allen zijn misdadigers tegen de menselijkheid geweest!

William Geller

Een Bittere Strijd

Historische roman over de verschrikkingen van de
Tweede Vrijheidsoorlog van de Boerenrepublieken
in Zuid-Afrika:
Oranje-Vrijstaat en Transvaal
tegen Groot-Brittannië.

Deze roman bevat veel historische gegevens over de voorgeschiedenis van
de oorlog en over de oorlog zelf.

Schrijvers moeten in deze opzet van uitgeven zelf de correctie op het zetwerk uitvoeren. Door de werking van het geheugen, dat nogal eens afgaat op eerder gemaakte herinneringen, blijven er wel eens zetfoutjes ongezien bij de controle. Dat doet echter geen afbreuk aan de inhoud

© **William Geller**

Zie ook: <http://www.AAABoeken.nl>

ISBN-nummer: 9789464056266

VOORWOORD

Deze historische roman speelt zich af ten tijde van de Tweede Vrijheidsoorlog, ook wel Tweede Boerenoorlog genoemd, tussen de zelfstandige republieken Oranje-Vrijstaat met Transvaal samen tegen het Britse Imperium. Deze oorlog vond plaats van 1899 – 1902.

Het boek bevat veel historische gegevens maar geeft niet een volledig overzicht van alle gebeurtenissen.

We volgen de hoofdpersoon, Pieter Faber, bij zijn doen en laten op zijn plaats en in de strijd tegen de Engelsen. Met gezond verstand beredeneert hij de deugden en de ondeugden van de Boeren in deze oorlog. Al snel overtuigd dat de Boeren deze strijd nooit zullen winnen, blijft hij toch trouw aan zijn regering en zet zich volledig in. Nooit wordt hij echt roekeloos want altijd is zijn gezin in zijn gedachten en heeft hij maar één doel: de strijd overleven en zich weer bij zijn familie voegen.

Tussen de belevenissen van Pieter in, wordt uitgebreid stil gestaan bij geschiedkundige feiten zoals De Grote Trek, de achtergrond van de komst van veel Fransen naar Zuid-Afrika en de herkomst van Pieter 's voorouders uit Alkmaar.

Uitgebreid komen ook aan bod de misdragingen van het Engelse leger: platbranden van hoeven, burgers gebruiken als levende schilden en het tot de dood toe uithongeren van kinderen, vrouwen en ouden van dagen. Verder het naar de vechtende Boeren toe drijven van hun families om de mannen op die wijze te dwingen de strijd te staken. De Engelse proclamaties die bijvoorbeeld tot een volslagen willekeur leidden bij het uit hun huizen zetten van burgers om die huizen dan door officieren te laten bezetten. Het gebruik van dumdkogels (een dumdkogel is een kogel waarbij het voorste deel van de mantel is weggehaald zodat de loden kern bij het treffen uitzet en zeer bloederige - extreem veel weefsel vernietiging -, en moeilijk te genezen wonden teweegbrengt), het gebruik van gifgas in lyddiet bommen en het afslachten van gewonde Boeren en van Boeren die de wapens hadden neergelegd en zich hadden overgegeven. De Engelse daden zijn ongekend weerzinwekkend en doen in vele opzichte denken aan de Tweede Wereldoorlog. Natuurlijk zal ook blijken dat de Boeren zeker geen heiligen waren maar wel altijd respect toonden voor een verslagen tegenstander. Ook zal blijken dat niet alle Engelse soldaten slecht waren. Door een zeer gerichte valse voorlichting aan de Engelse soldaten dat de Boeren meer als beesten gezien moesten worden dan als mensen, werd een volkomen onterecht beeld geschapen van de bevolking van de twee republieken.

Het erge bij dit alles was dat er in 1898 een conferentie had plaatsgevonden in Den Haag in Nederland waarbij een aantal "beschaafde" landen,

waaronder Engeland (!), een aantal regels had ondertekend waar men zich ingeval van een oorlog aan zou houden.

Zo vermeld het verdrag, dat in verschillende artikelen is onderverdeeld, onder meer dat het verboden is om:

- vergift of vergiftigde wapens te gebruiken;
- personen behorende tot het vijandige volk of leger door verraad te doden of te verwonden;
- een vijand te doden die gewond is of de wapens heeft neergelegd of die geen middelen meer heeft om zich te verdedigen;
- een verklaring af te geven waarin wordt opgedragen geen kwartier te geven;
- wapens, projectielen of stoffen te gebruiken die onnodig onheil veroorzaken; (*zoals lyddiet en dum dum*)
- vijandelijke eigendommen in beslag te nemen en/of te vernietigen waarbij direct militair voordeel niet verkregen wordt;
- woningen of gebouwen, dorpen en steden die niet verdedigd worden, aan te vallen of te beschieten;
- een stad of plaats, al of niet stormenderhand genomen, te plunderen of te brandschatten;
- de bevolking van een bezet gebied te verplichten om trouw te zweren aan een vijandelijke Mogendheid;
- onder geen enkele omstandigheid tot plundering over te gaan van een veroverde plaats of gebied;
- de eer en de rechten van een gezin, het leven van personen en het particulier bezit te schaden;
- particulier eigendom verbeurd te verklaren.

Al deze regels werden door de Engelsen met voeten getreden. Niet alleen door gewone soldaten maar vooral door de bevelhebbers.

1 ROERIGE TIJDEN

De man ligt verscholen tussen twee bosjes in het hoge gras. Het terrein is niet erg geschikt voor wat er te doen staat maar de tegenpartij zal daar wel een heel ander oordeel over hebben. Zij, Pieter Faber zelf en zijn drie burens, de Duitser Hans Librecht, Wil Kemp en Joost Joosten hebben een duidelijk doel voor ogen. Een licht geritsel schuin achter hem deed Pieter verstijven. Zijn hand klemde zich om de mauser maar voor hij zich kon bewegen voelde hij een hand op zijn arm. Het was Lunatse de Bosjesman. Ja, eigenlijk waren ze met zijn vijven maar het was nou eenmaal niet gebruikelijk om Bosjesmannen of andere zwarten op een lijn te stellen met blanken en mee te tellen als het om getalssterkte ging. De kleine zwarte man maakte een nauw merkbare beweging met het hoofd naar schuin rechts en keek strak in de bedoelde richting. Pieter draaide uiterst voorzichtig het hoofd en begreep waar Lunatse op doelde. Een van de Matabelen die zij achtervolgden was de man die al de gehele tijd dat ze hier lagen onrustig was geweest. Terwijl de rest van de veedieven, ongeveer twintig man, in een laagte in het terrein wat lagen te luieren en zich tegoed deden aan kafferbier, had deze man voortdurend rondjes gelopen en zich zo hoog mogelijk oprichtend op een der verspreide klippen, nauwgezet de omgeving bespied.

De vier Boeren waren met de Bosjesman die morgen voor dag en dauw vanaf de plaats van Pieter vertrokken. Vrij laat de avond tevoren had een van de veehoeders aan Pieter gemeld dat er een kudde van een paar honderd stuks vee was gestolen. Het meeste vee zou van Pieter zijn maar er waren ook zeker dieren bij geweest van Librecht en van Kemp. Het was niet de eerste keer dat zo iets gebeurde en het zou ook zeker niet de laatste keer zijn. Pieter wist dat de Matabelen door de Engelsen werden opgestookt om het de Boeren lastig te maken. De Engelsen die zich constant bemoeiden met aangelegenheden die slechts de Boeren aangingen en niemand anders. De Engelsen die omzichtig steeds meer soldaten in de richting van de grenzen dirigeerden en met grote schepen versterkingen aanvoerden in Durban en in Kaapstad. Goedwillende Kapenaars hadden gemeld dat er in Kaapstad tientallen kanonnen en honderden kisten met munitie waren gelost en dat alles per trein en per ossenwagen noordwaarts werd gezonden. Het was die vermaledijde Engelsen te doen om het goud van Witwatersrand, zoals ze destijds ook de diamantmijnen van de Oranje-Vrijstaat hadden ingepikt met de kreet: of de mijnen of het gehele land. De Vrijstaters, die zoals alle echte Boeren, niet aan geld hingen hadden de mijnen afgestaan. Nu speelden de Engelsen het anders. Waar de diamanten dicht bij de grens van de Oranje-Vrijstaat waren gevonden en een grensverschuiving daarom gemakkelijk was, lagen de goudvelden midden in de Transvaal waarbij tussen de Kaapkolonie en Transvaal ook nog eens de Oranje-Vrijstaat was gelegen. Door het goud was er een grote toeloop van

delvers, gelukzoekers, randfiguren en gespuis neergestreken en er was zelfs een nieuwe stad ontstaan waar de goudkoningen, bijna allemaal van Engelse afkomst, regeerden. Engeland had de inzet van Engels kapitaal aangemoedigd evenals zij de gang van veel Engelsen kolonisten naar Transvaal hadden ondersteund. De Boeren onder leiding van president Paul Kruger hadden het gevaar ingezien. Als die toevloed zou voortduren dan zouden de Boeren al gauw in aantal worden overvleugeld door de "Uitlanders". Daarom werd aan de Uitlanders pas stemrecht gegeven als zij een aantal jaren in het land zouden verblijven. Immers, velen van de delvers bleven drie tot vijf jaar hangen om dan met het verdiende geld naar het moederland terug te keren. Deze lieden zouden dus nooit aan stemrecht toekomen. Ook de Engelsen begrepen dat en ze hamerden op het versnelde stemrecht. Nu, 15 september 1899, werd er nog steeds getwist maar Paul Kruger was wel is waar een oude vos maar zeer zeker ook een slimme. Als knaap had hij in 1834 de Grote Trek meegemaakt en hij was bij alle problemen van de Voortrekkers betrokken geweest. Door de constante, al vanaf 1806 bij de definitieve bezetting van de Kaapkolonie door Engeland, moeilijkheden met de Britten was besloten tot die Grote Trek. De Engelsen hadden de Boeren feitelijk nooit echt met rust gelaten maar door de hoge kosten tegen de geringe opbrengsten van de door de Boeren tot eigen staat geproclameerde gebieden, uiteindelijk de Boeren hun zelfstandigheid gegeven. Tot de diamanten bij Kimberley en later de goudvondsten bij Witwatersrand. De tot dan genoten vrijheid betekende echter niet dat men ook in vrede had kunnen leven. Voortdurend waren er veediefstallen door kaffers van over de Limpopo geweest en meerdere malen hadden de Boeren strafexpedities gehouden waarbij ze altijd bekritiseerd werden door de Engelsen. De Boeren wisten ook heel goed dat wanneer het de Britten van pas zou komen zij gemene zaak met de zwarten zouden maken om de Boeren te benadelen. Het grote idee was immers om van Cairo af tot aan Kaapstad geheel oostelijk Afrika te beheersen. Een handje vol onbeschaafde Boeren zou hen dat zeker niet beletten. Met Portugal zou men later wel tot een vergelijk komen over Portugees Oost Afrika. Het enige probleem zou dan nog zijn Duits Oost Afrika en met de Duitsers viel niet te spotten, dat hadden ze in de oorlog van 1870-1871 tegen de Fransen wel bewezen. Die Duitsers waren trouwens ook het probleem in het westen want daar hadden ze Duits Zuid West Afrika en de Engelsen wilden per se voorkomen dat Boeren en de Duitsers als burens zouden gaan samenwerken. Het zou de Boerenrepublieken volkomen onafhankelijk maken van de Kaapkolonie en het was zelfs niet ondenkbaar dat de Oranje Vrijstaat, Transvaal en Duits Zuid West Afrika een geheel zouden kunnen gaan vormen of op zijn minst een anti Engels verdrag zoude kunnen sluiten. Het was voor de Britten al moeilijk genoeg om Portugal afzijdig te houden. Portugal dat bovendien het ten noorden van Duits Zuid West Afrika gelegen Guinea beheerste. Dan waren de Duitsers na de Hollanders in omvang de

tweede groep bewoners van Zuid-Afrika wat in ieder geval een zekere band zou scheppen. De wat onbeholpen pogingen van de Boeren om hun macht uit te breiden van Transvaal naar Bechuanaland, het gebied tussen Transvaal en Duits Zuid West Afrika, was op een mislukking uitgelopen en had er zelfs toe geleid dat drie heersende Tswana stamhoofden bescherming gezocht hadden bij de Britten. Deze hadden maar al te graag hun "protectie" gegeven en in 1885 was het gebied onder Brits Protectoraat geplaatst. Sindsdien waren de problemen alleen maar groter geworden. De rovers voelden zich veilig onder Engelse bescherming en de Boeren konden geen grote acties ondernemen zonder dat de Engelsen er zich mee zouden bemoeien.

De vier Boeren hadden na een straffe rit de rovers ontdekt die rechtstreeks op de Limpopo, hier de westelijke grensrivier tussen Transvaal en Bechuanaland, af gingen. Erg veel haast leken ze niet te hebben en de Boeren vermoedden eerst een valstrik maar na een voorzichtige omtrekkende beweging was uit niets gebleken dat er meer zwarten in de buurt waren. Na geruime tijd waren de rovers zelfs gestopt en hadden het vee laten grazen terwijl ze zichzelf gingen laven aan kafferbier en andere drank. Hadden ze hier afgesproken met een koper? Dat was haast onmogelijk want dan zou die koper een blanke moeten zijn. Een Boer zou nooit vee kopen dat gestolen was van een landgenoot terwijl een Engelsman wel zo slim zou zijn om het vee pas over de rivier in ontvangst te nemen. De Boeren waren tot de conclusie gekomen dat dit waarschijnlijk een roof was op eigen initiatief. Een roof in opdracht van de Engelsen betekende ook een deel van de buit afstaan. Indien deze Matabelen in de nacht en ongemerkt de rivier zouden passeren dan behoeften ze niets van de buit af te staan.

Pieter wachtte gespannen af. Indien de man nog dichterbij zou komen moest hij hem neerschieten en dan zou de strijd losbarsten. Ze waren niet bang voor de veedieven maar deze waren wel met geweren bewapend, een deel zelfs met moderne exemplaren van Engelse makelij. Een gevecht bij het invallen van de duisternis zou de drie mannen in het voordeel brengen als zij van drie uit elkaar gelegen punten zouden vuren. Voor de zwarten was dan moeilijk te bepalen met hoeveel tegenstanders ze te doen hadden en de Boeren konden met gemak de helft uitschakelen alvorens er aan verzet kon worden gedacht. De onrustige zwarte bleef weer staan en met zijn neus in de lucht, alsof hij de geur van achtervolgers wilde opsnuiven, tuurde hij weer gespannen naar het oosten. Kennelijk gerustgesteld liet hij zich op zijn hurken zakken. Pieter ontspande iets. Hij durfde niet naar zijn metgezellen te kijken die meer naar het westen lagen maar wel wat verder naar achter. Plots stond de zwarte weer op en deed een paar stappen recht naar Pieter toe. Die bracht voorzichtig zijn geweer in schietpositie maar voor hij verder iets kon doen voelde hij weer een hand op zijn arm. Het was Lunatse die

dringend nee schudde. De Bosjesman had zijn boog schiet gereed in de hand en wees met een haast bevelend gebaar naar Pieter. Die begreep direct de bedoeling van de man en hij drukte zich zo plat mogelijk tegen de grond. Na wat wel een eeuwigheid leek was het bekende geluid van een zich ontspannende boogpees te horen direct gevolgd door een licht plopgeluid verder weg. Pieter bewoog zich niet, hij wachtte op een teken van Lunatse. Dat teken kwam al vlug en voorzichtig gluurde de Boer in de richting waar de rover zich moest bevinden. Niets te zien. De andere rovers hadden kennelijk niets gemerkt van het incident want er kwam uit de laagte geen reactie. Pieter keek naar Lunatse die weer schuin achter hem lag. Niets aan de man verraadde dat hij zojuist in actie was geweest en iemand had gedood of zodanig gewond dat de aangevallene kennelijk geen teken van leven meer kon geven. De Bosjesman keek strak voor zich uit, het hoge voorhoofd onder het kort gekrulde haar glansde mat. De huid om de jukbeenderen was strak gespannen en de lippen in natuurlijke vorm iets getuit. Op de rug was de met eenvoudige lijnen versierde pijlenkoker zichtbaar en naast de schouder was nog juist de punt van de assegaai zichtbaar.

Pieter dacht terug aan zijn eerste ontmoeting met de man. Hij had hem in 1892 als het ware gevonden. Op een van de dagelijkse inspecties over de gebieden van de plaats was hij wat afgedwaald in de richting van de Waterbergen. Een schitterend gebied met veel beekjes, kloven en zich hoog oprichtende zandstenen rotsen. Hier ontstond ook de Pangola of Zandrivier, de rivier waar zijn boerderij aan was gelegen. Hoewel in gedachten, was hij zoals altijd elke Boer, op zijn hoede geweest. Het is een ruig land waarin wordt geleefd en zowel wilde dieren als zwervende zwarten kunnen altijd een gevaar vormen. Pieter had al besloten terug te keren toen hij een beweging zag in het aloëveld. Onmiddellijk was hij uit het zadel gegleden en zonder zijn paard vast te zetten, het dier zou op zijn plaats blijven tot het geroepen zou worden, was hij richting de beweging gegaan. Het geweer schietklaar en gereed zich bij het eerste het beste gevaar te laten vallen. De voorzorgen waren niet nodig gebleken want spoedig had hij de gewonde zwarte gezien waarbij direct duidelijk was dat er van die man geen gevaar was te duchten. De zwarte zat onder het bloed en lag op de rug, niet direct een positie om aan te vallen. De man had geen beweging gemaakt, Pieter emotioneel aangestaard om dan de ogen te sluiten. Kennelijk verwachtte hij te worden afgemaakt zoals niet ongebruikelijk tussen blanken en zwarten. Pieter had hem in het Afrikaans aangesproken en de boesman had hem kennelijk verstaan want hij had de ogen geopend en een gebaar naar de lippen gemaakt. Op dit duidelijke gebaar had Pieter zijn paard gefloten en de gewonde iets laten drinken uit de waterzak. Pieter had de man vluchtig onderzocht en heel wat wonden aangetroffen die echter geen van allen erg gevaarlijk leken. Kennelijk had het bloedverlies de man erg verzwakt. Pieter had al snel besloten dat hij de man hier niet kon achter laten, hij zou

ongetwijfeld ten prooi vallen aan roofdieren of erger. Meenemen op zijn paard zou echter ook niet gaan. Hij had de man gevraagd waar zijn wapens waren en het antwoord was duidelijk geweest. Geen wapens dus. Pieter had de man te verstaan gegeven dat hij terug zou komen met een wagen. Zijn jachtmes, de waterzak en een reep biltong, het bekende met specerijen ingesmeerde vlees dat daarna gedroogd werd en zo wekenlang eetbaar bleef, liet hij achter. De zwarte had ernstig geknikt hoewel er ook wel wat ongeloof in zijn ogen te zien was geweest. Pieter had hem echter opgehaald en met de tweewieler naar de plaats gebracht waar zijn vrouw Geertruida direct de zorg voor de gewonde had overgenomen. De man was spoedig aangesterkt en Pieter had hem te verstaan gegeven dat hij mocht blijven maar ook dat hij mocht gaan en staan waar hij wilde. Lunatse was gebleven en een uiterst betrouwbare en trouwe man gebleken. Pieter had al ras bemerkt dat de man zo mogelijk nog zwijgzamer was dan hij zelf. Ook lachen deed de man nooit, nou nooit, eenmaal had hij de zwarte luid horen lachen toen die met Geertruida in de moestuin was bezig geweest. Lunatse had zich al snel als een leider ontwikkeld en hij had Pieter heel wat werk uit handen genomen.

Een korte armbeweging van Lunatse deed Pieter naar de werkelijkheid terug keren. Onder de veedieven was enige beweging ontstaan. Een zestal mannen stond alle richtingen uit te kijken en riepen gedempt iets, waarschijnlijk de naam van hun neergeschoten makker. De zon was al aardig aan het zakken en Pieter had liever nog wat gewacht maar de strijd zou nu wel spoedig losbarsten. De veedieven concentreerden zich nu allen op het oosten, vanwaar ze kennelijk mogelijke achtervolgers verwachtten. Dan doken er verder naar het westen een tweetal zwarten op uit het gras met hun geweren in de aanslag. Een schot weerklonk en een der mannen stortte neer. De andere zwarte schoot nu en zijn schot viel bijna samen met een tweede mauser schot. Ook de tweede man stortte neer en Pieter richtte nauwkeurig. Een derde rover beet in het zand. Dan twee schoten links van Pieter en opnieuw ging er een man neer. Vijf neer maar nog altijd een stuk of zestien te gaan. Een paar van de dieven leken er genoeg van te hebben want gebukt holden ze hard ze konden weg van de richting vanwaar de schoten knalden. De Boeren lieten hen gaan. Het zou mooi zijn als het hele zootje er vandoor zou gaan maar die hoop was ijdel. Vanuit de laagte werden enige ongerichte schoten op de Boeren afgevuurd en er was nu een toch wel wat moeilijke situatie ontstaan. De veedieven zaten wel is waar vast maar als de Boeren ze wilden uitschakelen moesten ze vrijwel zonder dekking naar de kuil kruipen. Met drie man is er dan niet veel dekkingsvuur te geven. Eigenlijk moest Pieter overleggen met zijn metgezellen maar ook daarvoor moest hij zich verplaatsen. Een geschreeuw klonk vanuit de laagte en opnieuw ging er een viertal veerovers als hazen vandoor. Pieter maakte van die gelegenheid gebruik om een tiental meters naar voren te gaan. Hij

kon nu al een metertje de diepte in zien en zag daar een van de zwarten die angstig naar oostkant van de kuil keek. Uit zijn ooghoeken zag Pieter daar een beweging. Het was Lunatse die aan de rand van de laagte stelling had genomen en de dieven met zijn pijlen bestookte. De dieven waren er kennelijk van overtuigd dat de Boeren een aantal zwarte knechten had meegebracht en dat ze nu tussen twee vuren zaten. Misschien waren ze wel geheel omsingeld. Pieter legde aan en vuurde op de enige man in de laagte die voor hem zichtbaar was, de getroffene stortte onder het slaken van een kreet neer. Weer een aantal schoten in het wilde weg. Hans en Joost kwamen nu ook dichterbij. Opnieuw sneuvelde er een zwarte. De rest had er nu echt genoeg van en ze renden in noordelijke richting weg. Joost schoot er nog een in zijn been en de man hinkte zwaaiend met de armen weg. In de kuil lagen twee zwarten met een pijl in de borst. Een man was behoorlijk doch niet zwaargewond, de rest was dood. Joost en Hans repten zich naar hun paarden. Zij zouden de omgeving verkennen, je wist maar nooit of de vluchtelingen nog een poging zouden wagen het vee alsnog weer in handen te krijgen nu ze wel zouden weten met slechts enkele blanken van doen te hebben. Wil haalde ook zijn paard op en wendde zich naar het vee.

Lunatse wierp een ondoorgrondelijke blik op de gewonde en keek daarna met een vragende blik naar Pieter. Deze begreep de blik maar al te goed: doden? Nauw merkbaar schudde Pieter het hoofd. Hij knielde bij de gewonde neer wiens ogen in doodsangst naar de blanke opkeken. Pieter stelde vast dat de man geen mes of iets dergelijks bij zich had en bekeek dan bedaard de wonde. Vanonder zijn korte jas haalde hij twee schone doeken. Elke Boer had altijd wel wat materiaal bij zich om gewonden te verzorgen. In het ruige land waar zij woonden en hun werk deden was dat allerm minst overbodig. Terwijl Lunatse zich verwijderde om de paarden te halen verbond Pieter de gewonde. De man zou hoogstwaarschijnlijk op eigen kracht naar zijn woonplaats moeten terugkeren.

Het vee, dat zich van het schieten klaarblijkelijk niet veel had aangetrokken, werd rustig richting huiswaarts gedreven door de Boeren en de Bosjesman. Hoewel niet erg gebruikelijk beschouwden ook Pieter's burens de zwarte als ongeveer een volwaardig mens. Hij was dan wel geen Christen maar Wil en Pieter waren ook niet zo diep met hun geloof. Zo ongeveer de helft van de kerkdiensten op de zondagen lieten zij aan zich voorbijgaan. Pieter bestudeerde heimelijk de zwarte man die samen met hem achter het vee reed. De Boer was verzot op geschiedenis en bezat een behoorlijke collectie boeken waarvan hij de meeste uit het verre Holland had moeten laten komen. Over de geschiedenis van de Bosjesmannen wist hij echter niet zo veel evenmin als van die van de Hottentotten en van die van de verschillende Bantoestammen die nog maar recentelijk, dat wil zeggen ongeveer gelijktijdig met de komst van de Hollanders, verschenen waren.

Terwijl Pieter enerzijds waakzaam zijn werk deed dwaalde zijn geest anderzijds af.

Het was allemaal begonnen met de Portugezen die in de jaren 1486 - 1510 als eerste Europese natie de zuidpunt van Afrika bereikten. Het eerste contact tussen de plaatselijke bevolking die de Portugezen bij hun landing aantroffen was niet erg bemoedigend. De Portugese onderkoning dAlmeida werd met verscheidene anderen door de aanwezige Hottentotten doodgeslagen. De Portugezen lieten de Kaap de Kaap en vertrokken. Een vijandige bevolking was niet direct dat wat ze zochten en bovendien vonden zij het landen aan de zuidpunt behoorlijk gevaarlijk. Het blijft dan enige tijd rustig aan de Kaap en slechts in uiterste nood gaan bemanningen van schepen aan land. Dat verandert in 1647 wanneer de Nieuw Haerlem, een Nederlandse Oost-Indiëvaarder door een sterke zuidoostenwind op de kust liep. Het meeste van de vracht kan worden gered en werd bewaakt door de bemanning onder bevel van onderkoopman Leendert Jansz. De kapitein vaart met een ander thuisvarend schip terug naar Amsterdam. De 58 manschappen van Jansz bouwen een soort fort om zich tegen eventuele aanvallers te kunnen beschermen. Dat fort krijgt de naam Zandenburgh. Pas in 1648 keren de schipbreukelingen met een Oost-Indiëvloot huiswaarts. Aan boort van het schip waarop de bemanning van de Nieuw Haerlem wordt ingescheept bevinden zich ook de koopman Matthijs Proot en ene Jan van Riebeeck. Naast oorlogssituaties en piraterij hadden schepelingen in die tijden nog een ander groot probleem, namelijk scheurbuik. Zeker een op de zes a zeven bemanningsleden stierven op de lange zeereizen door gebrek aan vers water en verse groenten. Het feit dat de manschappen van de Nieuw Haerlem kennelijk zonder veel problemen bijna een jaar aan de Kaap hadden kunnen verblijven, brengt de Heren XVII van de V.O.C ertoe om aan Proot en Jansz een verslag te vragen over de Kaap als mogelijkheid voor een permanente verversingspost. In 1647 bevelen zij aan om aan de Tafelbaai een fort te bouwen en er groentetuinen aan te leggen. Na Jan van Riebeeck om commentaar op het verslag gevraagd te hebben wordt het op 22 Augustus 1650 goedgekeurd. In december van het jaar 1651 stelt de Amsterdamse Kamer van de V.O.C. Jan Van Riebeeck voor als leider van een expeditie die de Kaap bij de bezittingen van de V.O.C. moet voegen. Van Riebeeck wordt daar dan Koopman en Opperhoofd. Dat leidde er toe dat commandeur van Riebeeck op april 1652 met drie schepen, de Drommedaris, de Goede Hoop en de Reijger in de Tafelbaai verscheen. Dat was het begin van een kolonie onder Nederlands bewind. Niet van de Staat der Nederlanden maar van de V.O.C. Dat bewind kreeg direct te maken met twee groepen bewoners. De Bosjesmannen die waarschijnlijk zo genoemd werden door de Hollanders omdat deze stam zich niet bezighield met veeteelt en landbouw maar zuiver leefden van wat de natuur te bieden had zoals wild en bosvruchten. Verder waren er de Hottentotten, een

herdersvolk. De Hollanders dreven eerst handel met de Hottentotten maar toen die begrepen dat de blanken niet van plan waren om nog ooit te vertrekken en diezelfde blanken steeds meer grond in bezit namen, door koop of gewoon door het te nemen, werd de verhouding vijandiger en werd er menig maal strijd geleverd. De Bosjesmannen leverden wat dat aangaat minder problemen op, ze hingen niet aan vaste woonplaatsen doch trokken rond.

De geschiedenis van Afrika kent nog legio geheimen en als er al opheldering over komt, kan dat nog vele jaren duren met evenveel tegenstrijdige hypothesen als teleurstellingen. Het was waarschijnlijk dat de Bosjesmannen tot een van herkomst Afrikaans volk behoren. Voor zover bekend moet het volk meer dan 20.000 jaar oud zijn. Tekenen van bestaan van Bosjesmannen zijn te vinden in de vele rotstekeningen die wijd verspreid zijn over het gehele continent.

Volgens meerdere oudheidkundigen moet er voor de Bosjesmannen nog andere bewoners geweest zijn. Wellicht waren dat blanken die het gebruik van metaal niet kenden. Er zijn stenen werktuigen gevonden en het is zeer wel mogelijk dat de zogenaamde "Boesmanklippen", ronde klipstenen met een gat erdoor, van dat volk afkomstig zijn.

Noordelijk van Zuid-Afrika zijn meerdere resten gevonden die duiden op de bewerking van ijzer. Nog zijn er in het naar Cecil Rhodes vernoemde gebied (Rhodesië) boven Transvaal zwarten, behorende tot de Makalanga's, die de kust van het ijzersmelten en staal maken beheersen. In diezelfde gebieden zijn aan de rivier de Sabie ruim 400 bouwvallen ontdekt. De bodem is terrasvormig bewerkt en er zijn duizenden rotstekeningen gevonden. De zogenaamde Zimbabwe bouwval is de grootse ruïne waarbij moet worden aangetekend dat het oorspronkelijke gebouw ontsierd wordt door talloze aanbouwen die duidelijk uit een latere en minder ontwikkelde periode stammen. Dat Afrika hogere beschavingen gekend heeft is dus wel haast zeker.

De Hottentotten zijn pas later verschenen. Onderzoek toont aan dat deze mensen oorspronkelijk voor een deel afkomstig zijn uit het oude Egypte. De Hottentotten noemden zichzelf ter onderscheiding van de Bosjesmannen "de mensen". Bosjesmannen waren in hun ogen nauwelijks meer dan dieren, dit mede door hun primitieve leefwijze en het ontbreken van enige vorm van veehouderij en landbouw. Het vee van de Hottentotten werd door de Bosjesmannen doodleuk als wild gezien en dan ook als zodanig bejaagd. De Hottentotten die door de Portugese zeevaarders werden aangetroffen zouden bastaards geweest zijn van gemengd Egyptisch-Bosjesmannen oorsprong. Er zijn taalverbindingen die die visie ondersteunen. Zo ongeveer 600-700 jaar voor onze jaartelling zouden een groot aantal Egyptische soldaten zijn gedeserteerd en naar het zuiden zijn getrokken richting Ethiopie. De daar regerende vorst heeft hun een landstreek toegewezen om te wonen. Daar de enige vrouwen die zich daar bevonden Bojesmannen-

vrouwen waren, laat het zich niet raden wat er te gebeuren stond. Uit de onvermijdelijke vermenging zouden de Hottentotten zijn ontstaan. Zoals in de geschiedenis van Europa, Amerika en Azië is ook Afrika niet ontkomen aan volksverhuizingen. Soms gedwongen door natuurlijke omstandigheden maar meestal door opdringende andere volkeren die sterker in de strijd bleken. Ook de Hottentotten zijn van hun haardsteden verjaagd maar toen ze kennis maakten met de eerste blanken waren er nog tradities die stamden uit het noorden. Er zijn tekenen die erop wijzen dat de Hottentotten naar het zuiden verdreven werden door een zwart ras dat binnengekomen is via de kust van de Indische Oceaan of die van de Roode Zee. Deze mensen zouden dan de voorzaten van de Bantu's geweest zijn.

Zo rond het begin van onze jaartelling waren de Bantu's verspreid tot rond de evenaar. 180 n.C. vermeld Ptolemeus dat er een zwart volk woont in een gebied dat zich uitstrekt tot kaap Delgado (ongeveer ter hoogte van de noordpunt van Madagaskar op 10,5 graad zuiderbreedte). De Arabische schrijver en koopman Abdul Masoudi vermeld in ca 900 dat de Bantu's zich tot Sofala (20 graden zuiderbreedte) hebben verspreid. Dit waren de Makalanga's een ras dat waarschijnlijk een mengelmoes was van de Bantu's, Arabieren, Perzen en Grieken. Wellicht mede door de kennis die deze vermenging met zich meebracht, waren deze lieden in staat ijzer te smelten en te verwerken. De kennelijk nogal vruchtbare Bantu's hebben zich ook richting midden Afrika begeven tot in het Congobekken. Bantu of geen Bantu de verschillende stammen zagen er geen probleem in elkaar te verjagen of desnoods uit te roeien. Ook met het elkaar vangen en als slaven aan Arabieren of blanken verkopen hadden de Bantu's geen enkele moeite. Vanuit de Congo zijn ze verder doorgedrongen naar het zuiden tot in Bechuanaland tussen Transvaal en Duits Zuid West Afrika. Omstreeks 1700 zijn bij de Zoutpansbergen in het noorden van Transvaal de ba-Wenda neergestreken. Naar eigen zeggen komen ze uit het Congobekken. Men kan dus stellen dat terwijl de Europeanen vanaf 1652 hun gebied naar het noorden uitgebreid hebben de Bantu's datzelfde deden naar het zuiden. Het is dus niet zo dat de Boeren land gestolen hebben van de Bantu's. Wel zijn de Boeren niet altijd even eerlijk geweest omtrent de waarde van een gebied dat werd overgenomen van de Hottentotten en de Bosjesmannen.

Zonder enig probleem waren de vijf veedrijvers hun bestemming genaderd. Ze hadden nog overnacht tussen een paar kopjes en voor de zekerheid om beurten wachtgehouden. Pieter had ook Lunatse willen indelen maar zover ging, ondanks het feit dat hij twee van de veerovers had neergeschoten, het vertrouwen van de anderen niet. Ze vonden het best dat hij zich niet te ver van hen te slapen legde maar hun leven aan hem toevertrouwen ging wat te ver. De Bosjesman had stoïcijns gereageerd. Hij was dat wel gewend en het kon hem eigenlijk niet schelen. De baas had hem gered en liet hem vrij in doen en laten. De baas, die eigenlijk helemaal niet zijn baas was, maar ja

het was nou eenmaal in die dagen de gewoonte om een blanke 'baas' te noemen als je op zijn plaats woonde of werkte. Een paar keer per jaar meldde de Bosjesman aan de baas dat hij 'enige dagen' weg ging. Hij zei niet waarom hij ging of waar naartoe. Iedere keer dat hij ging kleepte hij zich zorgvuldig met 'blanke' kleding en vertrok lopend met een grote hoed diep over de ogen getrokken. Zijn baas had verschillende keren getracht er achter te komen waar hij naar toe ging en hem zelfs een keer gevolgd. Lunatse had er bijna om moeten lachen. De in zijn ogen toch wat onbeholpen blanke die te paard een natuurlijke jager wilde volgen. Het was nooit een probleem geweest de volger van zich af te schudden. Als Lunatse ging dan wilde hij niet gestoord worden want hij was op zoek, op zoek naar twee blanke mannen die hem twee dagen voor de baas hem had gevonden hadden overvallen nadat hij gewond door een zware strijd met een leeuw aan een beekje zijn wonden trachtte te verzorgen. De blanken waren hem al aardig genaderd voor hij ze opgemerkt had en juist dat late opmerken zat hem nog steeds dwars. Door het gevecht met de leeuw had hij zijn omgeving verwaarloosd, een vrijwel onvergeeflijke onachtzaamheid voor een natuurmens. De blanken hadden hem onder schot gehouden zijn speer en boog weggenomen en hem te verstaan gegeven dat hij hun leeuw had gedood. Ze waren niet uit Johannesburg gekomen om hun leeuw door een onbeschaafde wilde te laten weggapen. Terwijl de een de Bosjesman onder schot hield was de ander hem met een knuppel te lijf gegaan. Lunatse had zo goed mogelijk geprobeerd de slagen te ontwijken maar de wonden door de leeuw aangebracht en het daardoor geleden bloedverlies hadden hem teveel verzwakt. Daar kwam nog bij dat beide blanken elkaar bij de aframmeling regelmatig afwisselden. Lunatse had nog geprobeerd zich naar het water te manoeuvreren maar hij had geen kans gehad. Op een bepaald moment had hij besloten het op te geven. De mannen zouden toch doorgaan tot ze hem gedood hadden en hoe langer hij tegenspartelde hoe mooier ze het vonden. Bij een aankomende klap was met een laatste inspanning met zijn hoofd recht tegen de knuppel gesprongen. Bewusteloos ineens gezonken, overdekt met bloed, hadden ze hem voor dood achter gelaten. Nadat hij op de plaats van de baas hersteld was had hij zich nuttig gemaakt bij het hoeden van het vee en andere voorkomende werkzaamheden. De vrouw van de baas had zich min of meer over hem ontfermd en hem wegwijs gemaakt met lezen en schrijven. Hij op zijn beurt had haar en de kinderen gewezen op vele zaken in de natuur die je moest weten om te kunnen overleven. De jongens hadden het prachtig gevonden te leren boogschieten en van alles te leren over planten en bomen, te leren vaststellen wat voor weer het zou worden, geneeskrachtige kruiden te onderscheiden, bloedingen te stelpen en te leren wat je uit het bos wel of niet kon eten. De bazin was daar ook een ijverige leerlinge in geweest en al gauw stond ze in de omgeving bekend als een soort kruidendokter die altijd wel een middeltje wist tegen allerlei dagelijkse kwaaltjes. Natuurlijk moest bij

ernstige zaken een dokter worden geraadpleegd maar de dichtstbijzijnde woonde altijd nog vele uren ver weg en als men eenmaal bij zijn woning aankwam gebeurde het vaak genoeg dat de man naar een nog veel verder weg gelegen plaats was om daar de nood te ledigen. Door zijn rusteloosheid was Lunatse ook achter een soort van geheim van zijn baas gekomen.

Bij een van zijn omzwervingen in de vroege avond was hij bij de plaats van baas Librecht terecht gekomen en daar had hij iets gezien wat hem aanvankelijk zeer verontrust had. Zijn baas was met baas Librecht aan het vechten geweest. De mannen hadden hard op elkaar ingeslagen maar dat steeds onderbroken door even met elkaar te praten. Baas Librecht had dan allerlei bewegingen met vuisten en lichaam gemaakt. Al gauw was Lunatse erachter gekomen dat beide mannen niet echt aan het vechten waren maar meer gevechtsoefeningen uitvoerden. De Boeren, die een soort handschoenen droegen, waren zeker nog een uur door gegaan en de Bosjesman had nauwgezet toegezien. Het schijnvechten bleek niet een dom op elkaar inslaan maar meer een spel van aanvallen en verdedigen waarbij elke verdediging door een aanval werd gevolgd. Weren, ontwijken, schijnstoten, en directe stoten wisselden elkaar af. Na de training waren ze nog een poosje tegen een met een of ander spul gevulde koeienhuid gaan slaan met de blote vuisten. Het leek Lunatse dat ze dat deden om de handen te harden. Later had hij in Johannesburg aanplakbiljetten gezien van een bokswedstrijd en de tekeningen kwamen hen bekend voor: de baas en baas Librecht hielden zich bezig met boksen. Doordat hij regelmatig de lessen van de bazin aan de kinderen had mogen bijwonen was hij goed in staat de opschriften te lezen en heimelijk was hij wat trots dat hij ook kon schrijven en het Afrikaans goed beheerste. Vreemde lieden die blanken, wel leren lezen en schrijven maar niets over de natuur weten en daar moest je tenslotte toch van leven. Ook moesten de kinderen heel wat leren uit een boek dat bijbel genoemd werd en dat iets met goden te maken had.

Al met al vond Lunatse dat hij een goed leven had en alhoewel hij de twee leeuwenjagers daar feitelijk dankbaar voor moest zijn, wilde hij ze toch vinden en straffen. Aanvankelijk waren zijn gedachten geweest hen te doden maar de loop der tijd had hem milder gestemd, hij zou er genoeg mee nemen hen een flink pak slaag te geven. Hij had direct gezien dat het boksen hem daartoe de mogelijkheden zou verschaffen. Bij de knechten van de plaats had hij een man bereid gevonden met hem samen te werken. Deze zwarte van de Makalanga stam uit Rhodesie was van zijn woongronden gevlucht na het doden van een Engelsman die zich aan zijn zuster vergrepen had. Na die daad waren broer en zus naar Transvaal gevlucht en hadden onderdak gevonden bij baas Pieter. De Makalanga had de Boer verteld wat er gebeurd was en de bazin had direct medelijden gekregen met vooral de ongelukkige vrouw. Faber had gezegd dat ze een paar dagen konden blijven en dat hij dan een beslissing zou nemen. Het aandringen van de vrouw en de baas zijn eigen afschuw van alles wat

Engels was hadden ongetwijfeld de doorslag gegeven: beiden mochten, mits zij zich verdienstelijk zouden maken, blijven. Noch Faber noch zijn vrouw Geertruida had ooit enige spijt gehad van die beslissing. Lunatse had de Makalanga, Seretse genaamd, meegenomen naar de plaats van baas Librecht. Hij wist al precies wanneer de baas ging boksen want dan had hij altijd een lederen tas bij zich met zijn benodigdheden. Seretse was al gauw enthousiast en sindsdien gingen ze niet alleen vaak verholen toekijken maar oefenden ze heimelijk ook zoveel mogelijk. Toch waren ze een keer betrapt door de baas. Deze had in eerste instantie gedacht dat de twee ruzie hadden maar al snel begrepen dat ze een poging deden iets te doen wat heel in verte op boksen leek. Even was er een gevoel van wrevel geweest. Een van de zwarten, of beiden, moest hem bespied hebben als hij met Hans trainde en het was niet best door zwarten bespied te worden zonder dat in de gaten te hebben. Pieter moest toegeven dat Lunatse niet zomaar een zwarte was maar toch. Dan had hij het amusante er wel van ingezien en was op de mannen, die zich duidelijk betrapt toonden, afgestapt en had streng gevraagd waarom ze aan het bakkeleien waren. De twee hadden zich geen raad geweten want ze waren niet aan het bakkeleien maar konden toch moeilijk toegeven dat ze de baas hadden bespied bij zijn boklessen. Lunatse had als eerste de stilte verbroken en gezegd dat Seretse er niets aan kon doen maar dat hij schuldig was. Als de baas dat wenste zou hij direct vertrekken. Zoals gewoonlijk was het gezicht van de man ondoorgrondelijk maar Pieter voelde dat er een reden moest wezen voor dit voor een zwarte ongewone gedrag. Hij had Lunatse vragend aangekeken. Deze wierp een blik naar Seretse die kennelijk begreep wat de bedoeling was want de man deed direct een vijftal passen achterwaarts. Dan had Lunatse de baas verteld van de twee leeuwenjagers uit Johannesburg en zijn plannen daarmee. Het leek hem beter maar niet te zeggen dat zijn aanvankelijke bedoeling was beiden te doden. De baas had aandachtig toegehoord en gezegd: dan hoef ik ook geen poging meer te doen om je te volgen, iets wat je ongetwijfeld steeds hebt gemerkt want het is mij geen enkele maal gelukt.”

Vanaf die tijd hadden beide zwarten bokses van de baas gekregen en ze begrepen maar al te snel dat ze zonder diens bemoeienissen er nooit iets van gebakken zouden hebben. Daarnaast had de baas ze nog wat vaardigheden bijgebracht met een stok. Pieter had op zijn twaalfde jaar een jaartje school gegaan in Kaapstad. Zijn vader wilde dolgraag dat hij arts zou worden want de Boeren hadden daar een enorm gebrek aan. De jeugdige Faber was slechts ruim een jaar gebleven want van de studie kwam niets terecht, de jongen had maar een wens: boer worden met vee en landbouw zodat hij een plaats had die vrijwel geheel zichzelf kon bedruipen. Wel had hij de tijd die hij had moeten studeren op een andere wijze nuttig gebruikt. Een baantje bij een oude Chinees had hem niet alleen zijn eerste zelf verdiende geld opgeleverd waarmee hij zijn eerste vee zou kunnen

aanschaffen. Het had de Chinees veel genoeg verschaft de blanke jongen wat oude Chinese vechtkunst bij te brengen waarbij volgens eeuwen oude Chinese boerentraditie de stok een grote plaats in nam. Gewone boeren mochten in het oude China geen wapens bezitten maar daar bandieten zich daar niets van aantrokken moesten de vaak arme landlieden wel naar andere methoden uitzien om zich te verdedigen. Monniken hadden ongewapende gevechtsmethodes ontwikkeld en die aan de boeren overgedragen. Ook het stokvechten was een vechtwijze die door de monniken was ontwikkeld. Van de destijds aangeleerde grepen was niet veel blijven hangen maar de verdediging met de stok had al enkele malen tegen met speren bewapende kaffers zijn dienst bewezen. De baas had, behalve aan zijn vrouw waarschijnlijk, nog ooit aan iemand iets verteld over zijn vaardigheden en hij had erop gestaan dat de zwarten er volledig over zouden zwijgen.

De thuiskomst was zoals altijd voor Pieter weer een feest. Zijn vrouw had ongetwijfeld van af zijn vertrek de horizon in de gaten gehouden en zodra zij de Boeren had zien aankomen was ze me de jongens naar het hek van de plaats gegaan. De jongens waren niet gestopt maar zo hard ze konden richting hun vader gerend. Hans en Joost waren toen al op weg naar hun eigen plaatsen met het hen toebehorende vee. Wil Kemp reed naast Pieter en keek met enige weemoed naar de naderende jongens. Hij had twee kinderen gehad maar bij een verschrikkelijk ongeluk in de door regens in een woeste stroom veranderde rivier had hij zowel zijn vrouw als de twee meisjes verloren. Wil was niet meer gehuwd en verbleef alleen op zijn plaats. De Boeren zetten hun paarden in galop het vee aan Lunatse overlatend. Bij de kinderen aangekomen nam Wil Hans bij zich voor in het zadel terwijl Pieter zich om de jongere Louis bekommerde. Bij Geertruida aangekomen stond deze erop dat Wil het avondmaal bij de Faber's zou gebruiken. Sinds de dood van zijn vrouw gebeurde dat minstens een keer per veertien dagen en ook bij Hans en Joost verscheen hij zeker een keer per maand op het avondmaal. Dan was er nog 'opoe' Larsen, een stokoude weduwe die alleen in een huisje op een rots boven de Zandrivier woonde. Wil hielp de zeker zeventig jaar oude vrouw met klusjes rond het huis en in ruil daarvoor zette zij hem de heerlijkste maaltijden voor. Zijn vrienden plaagden hem er wel eens mee maar deden dat wel voorzichtig want al lag het verlies van zijn familie inmiddels al vijf jaar achter hem het bleef een gevoelig onderwerp. De mannen vertelden na de maaltijd sober over hun wedervaren met de veerovers waarbij de jongens aan hun lippen hingen.

2 NAAR DERDE POORT

De arm om de schouder van zijn vrouw Geertruida geslagen staart Pieter de veldcornet na die hem zojuist het schrijven heeft gebracht waarin hij wordt opgecommandeerd. Na zijn bezoek aan Pieter zou hij zich naar Wil Kemp begeven en Geertruida had de man gevraagd aan Wil de boodschap te geven dat hij bij het avondmaal van de Faber's werd verwacht. Pieter had reeds lang geweten dat het op oorlog met de Britten zou uitdraaien. Na de overwinning op de Engelsen in de oorlog van 1880-1881 waren veel Boeren ervan overtuigd geweest dat ze eindelijk verlost waren van de landroverige Engelse bureu in de Kaapkolonie. Met Pieter waren er echter ook heel wat geweest die de overwinning slechts gezien hadden als het begin van veel grotere moeilijkheden.

Na de oorlog, die beëindigd werd met de bejubelde zege op de Amajubaberg, ten westen van Langsnek en in de nabijheid van de oostgrens van de Oranje Vrijstaat, leek de vrede gewaarborgd. Toch bleven de Engelsen knagen aan de vrijheid der Boeren. Was hen in 1852 door middel van het Zandriviertraktaat volledige vrijheid geschonken, in 1881 werd dat traktaat niet bevestigd. De Britten wilden persé een soort toezienend voogd aanstellen in de vorm van een resident. Het binnenlandse bestuur zou volledig in handen van de Boeren komen maar alle buitenlandse betrekkingen zouden via die resident moeten lopen. De Britten noemden dat hun suzereiniteit ofwel opperheerschappij over Transvaal. Het getouwtrek duurde tot 1884. Dan werd de Pretoria Conventie, waar de onderhandelingen plaats vonden, vervangen door de London Convention. Daar behaalde president Kruger uiteindelijk een groot diplomatiek succes. De binnenlandse aangelegenheden zouden uitsluitend een zaak van de Boeren zijn. Het woord suzereiniteit werd geschrapt en er zou geen Britse resident maar slechts een 'agent' in Pretoria gevestigd worden om voor de Engelse belangen op te kunnen komen. Verder kon Transvaal op eigen houtje betrekkingen aanknopen met wie het wilde. Het enige dat Kruger moest toegeven was de Engelse mogelijkheid om een met een ander land aangegaan traktaat door middel van een veto binnen zes maanden nietig te verklaren.

De Britten hadden hun wens om Transvaal in te lijven echter niet over boord gezet. Gezien de verontwaardiging in Europa over het Engelse gedrag en de resultaten van de onder leiding van Otto von Bismarck gehouden Berlijnse Conferentie waarbij Afrika 'verdeeld' werd onder de Europese grootmachten, leek het de Engelsen beter voorlopig even pas op de plaats te maken. Tijdens de Berlijnse Conferentie wordt vastgesteld dat alleen Abbessinie, Marokko en Liberia onafhankelijke staten zijn. De Fransen beheren de gebieden rond de Sahara terwijl de Congo min of meer privé-eigendom is van de Belgische koning. De Portugezen beheren twee gebieden. Dat wat

grenst aan Natal is minder aangenaam voor de Britten daar zowel Transvaal als de Oranje-Vrijstaat via de Portugese haven Lorenzo Marques ongecontroleerd zaken kunnen doen met wie ze maar willen. Niet dat beide staten zoveel te verhandelen hadden maar je wist maar nooit. Waren er in 1870 geen diamanten ontdekt bij Kimberley in het westen van de Oranje Vrijstaat? Natuurlijk hadden ze dat gebied direct opgeëist en zonder veel moeite verkregen. Transvalers leken echter wel wat vastberadener dan Vrijstaters. Dan waren er de Duitse gebieden in Afrika. Duits Oost-Afrika, ten oosten van de Congo gelegen sneed dwars door de Engelse droom van één groot Oost-Afrika onder Engels beheer. Aan de andere kant kon Duits Zuid West Afrika een gevaar vormen als het een verbinding met de Boeren naties tot stand zou proberen te brengen. Het Britse protectoraat Bechuanaland scheidde beide gebieden maar de Duitsers hadden al eens een, overigens mislukte, poging gedaan hun beide gebieden met elkaar te verbinden en als zij dat met behulp van de Boerenrepublieken opnieuw zouden pogen dan zou dat via Rhodesië zijn. Een oorlog met Duitsland, wellicht geholpen door Frankrijk, leek dan niet ver af. De Fransen ergerden zich behoorlijk aan de Engelse opdringerigheid. Nee, de Britten zouden nog wel andere redenen en mogelijkheden vinden om de verrekte Boeren een lesje te leren. De nederlaag bij de Amajuba zou toch ooit bloedig gewroken moeten worden. De moeilijkheden waren heel wat eerder begonnen dan de Boeren ooit hadden kunnen denken. Al in 1886 ging het mis, er was goud ontdekt bij Witwatersrand en niet zomaar een beetje maar gigantische hoeveelheden. Het zou wel eens zo kunnen zijn dat Zuid-Afrika in het algemeen en Transvaal in het bijzonder, het rijkste goudland ter wereld zou kunnen worden. De Engelsen hadden het met lede ogen moeten aanzien. Dit kwam toch ook voor hen te onverwachts, een brutale in beslagname zoals eerder bij Kimberley was hier niet mogelijk. De goudvelden lagen midden in Boereengebied en er waren ook nog de afspraken van 1884. Doch de Britten hadden niet eens zo heel veel geduld nodig. Het probleem leek zich vanzelf op te lossen en als het niet snel genoeg zou gaan zouden ze wel een handje helpen. Het goud trok mensen aan als een paardenvijg vliegen. Harde werkers maar ook avonturiers. Voor dat alles was een organisatie nodig waar de Boeren noch het geld noch de middelen voor hadden. De Britten roken hun kans en het Engelse geld stroomde toe met natuurlijk de nodige gladde figuren om het te beheren. Er werd een nieuwe stad gesticht, Johannesburg, en dat leek wel een Engelse kolonie midden in Boeren gebied. De toeloop van vreemdelingen, door de Boeren Uitlanders genoemd, was echter zo groot dat de nieuwe bevolking de oude zou kunnen gaan overtreffen in aantal. Daar kwam nog bij dat de Engelse verwachtingen van goud te vinden in de Matabelen landen, ten noorden van Transvaal gelegen, op niets uitliepen. De door Cecil Rhodes opgerichte 'Chartered Company' waarin door de Engelsen miljoenen waren gepompt, in de stellige verwachting dat er nog veel meer miljoenen zouden uitkomen, verrichtte

veel graafwerk maar het goud liet op zich wachten. De Matabelen waar de grond aan had behoord waren met behulp van maximkanonnen uitgeroeid of verjaagd. De teleurstelling was groot geweest en de miljoenen zouden als verloren moeten worden beschouwd als er geen uitweg gevonden zou worden. Die uitweg was er en wel vlak in de buurt. Wat moesten die onbeschaafde Boeren nou met goud. Ze waren niet eens in staat om het op te delven, laat staan het te beheren en ervan te genieten. Als dan het domweg in beslag nemen niet ging dan maar een omweg en de 'Uitlanders' boden hen een grootse kans. De buitenlanders werden bewerkt: het was een schande dat ze niet direct stemrecht kregen terwijl ze toch zo hard werkten voor het welzijn van de Boeren. Er moest ingegrepen worden om hen tegen de Boeren 'willekeur' te beschermen en er werd onder Britse regie een actie op touw gezet om tot een petitie te komen. Het zou een petitie worden gericht aan koningin Victoria. Een smeekbede aan Hare Majesteit om haar onderdanen in den vreemde niet aan hun lot over te laten, een bede om hulp, een bede om in te grijpen. En juist dat laatste was precies wat de Engelse regering nodig had. Wat was mooier dan een verzoek van binnen uit de Boerenrepubliek? Welk land zou onderdanen die om hulp riepen laten versukkelen? De Boeren werden aangepakt! In een aantal zittingen in Bloemfontein, de hoofdstad van de Oranje Vrijstaat, werd met de Engelsen gesproken. De Boeren waren bereid water bij de wijn te doen maar de Engelsen waren dat geenszins van plan. Hoe Kruger ook betoogde dat het aantal Uitlanders zo ongeveer het dubbele beliep van het aantal Boeren volwassenen en dat het geven van stemrecht gelijk stond aan het opheffen van de Boerenrepubliek. Daarnaast dacht Kruger een sterk punt te hebben met een tegen petitie. Het aantal stemmers van de petitie voor Engels ingrijpen bedroeg 21.000, de tegenpetitie van Uitlanders die zich volledig akkoord verklaarden met de door de Boeren regering gevolgde tactiek omvatte meer dan 22.000 handtekeningen. Kruger voerde tevens aan dat hij bewijzen had dat onder de 21.000 ondertekenaars voor ingrijpen van de Britten zich veel vrouwen bevonden (die geen stemrecht bezaten), veel kinderen en bastaard (die evenmin stemrecht bezaten).

Intussen trokken de Engelse troepen samen in de Kaapkolonie, in Natal en boven de Limpopo in Rhodesië. Dit ontging de Boeren natuurlijk niet maar Millner, de Britse Hoge Commissaris, verklaarde de Boeren rapporten domweg voor onwaar. Er werden heel wat punten aangesneden op de conferentie maar uiteindelijk draaide het om slechts een ding: het stemrecht van de Uitlanders en de daardoor voor Engeland zo belangrijke zeggenschap over Transvaal. Als ze eenmaal in Transvaal heersten zou de Oranje Vrijstaat spoedig volgen. Dat de zittingen, zes in totaal, op niets zouden uitlopen was voor elk wel denkend mens duidelijk. Kruger besefte echter terdege dat de Boeren in een oorlog maar weinig kans op succes zouden hebben. In Europa zou men wel schande spreken van het Engelse gedrag maar er zou niemand opstaan om de Boeren te helpen anders dan met veel

goud betaalde wapens. Voor de Uitlanders binnen de landsgrenzen waren de Boeren niet echt beducht, schreeuwers en meelopers zouden hen niet veel kwaad kunnen doen waarbij de tegenpetitie wel had bewezen dat er meer mensen vóór het Boeren standpunt waren dan dat ertegen waren.

De Boeren hadden in een laatste poging nog wat concessies gedaan maar daar ging het de Engelsen niet om, zij wilde feitelijk Transvaal gewoon inlijven en geen dwarsliggende Boer zou hen dat beletten. Ze hadden hun lesje geleerd in de vorige oorlog. Een tweede keer zouden ze de Boeren, die zich, dat moesten ze toegeven, in het ruige Zuid Afrikaanse land best konden weren, anders en beter aanpakken. Er zou een overweldigende overmacht aan mensen en kanonnen worden ingezet. De Engelsen wisten precies tot hoever ze konden gaan en stelden als uiterste eis een stemrecht voor iedereen die vijf jaar in het land woonde zonder enige vorm van beperking. Op 8 september 1899 was daar dan het slotvoorstel van de Engelsen gekomen:

- 1 Volledig stemrecht voor elke Uitlander na vijf jaar verblijf in de Republiek.
- 2 De bevolking van de goudvelden moest minstens een vierde deel van de leden van de Eerste Volksraad leveren.
- 3 De Engelse taal moest in beide Volksraden gelijkgesteld worden aan de Hollandse.
- 4 De nieuwe Uitlander kiezers moesten volledig gelijkgesteld worden aan de oude Boeren kiezers bij de stemming voor een Staatspresident.

Deze eisen gaven duidelijk aan dat het ten hoogste vijf jaar zou duren voor de Engelsen volledig macht hadden over Transvaal. Een alternatief was voor de Boeren slechts weggelegd in een oorlog. Oorlog of weg vrijheid waarvoor zo veel was gevochten, waarvoor al zoveel bloed was gevloeid en waarvoor zo ontzettend veel ontberingen waren geleden. Een antwoord werd geëist binnen 48 uur. Bij al deze ontmoedigende tegenspoed was er slechts één lichtpuntje: de Oranje-Vrijstaat onder leiding van haar president Steyn wist wat haar te doen stond. Alhoewel twee staten zouden ze als één reageren. Oorlog voor Transvaal zou oorlog voor de Vrijstaat betekenen. En hadden hun voorouders de Hollanders niet tachtig jaar voor hun vrijheid moeten vechten? Hadden andere voorouders niet moeten leiden onder het juk der Franse katholieken en had dat geen duizenden hugenoten het leven gekost met een uiteindelijke trektocht naar Zuid-Afrika om in vrijheid te kunnen leven? En waren niet weer andere voorouders uit de roerige Duitse landen naar de Kaap gekomen alweer voor die vrijheid in rust en vrede? Als er dan gevochten zou moeten worden dan zouden ze dat ook doen, eensgezind en heldhaftig. Intussen bleven de Engelsen troepen aan wal zetten in Zuid-Afrika vergezeld van opmerkelijk veel geschut. Een tweede Amajuba zou er dit keer niet komen. De Boeren zouden, als ze het al waagden zich te verweren, eerst murw gebombardeerd worden en dan door

een geweldige overmacht aan manschappen worden overspoeld. President Kruger was niets anders overgebleven om alvorens de aantallen Engelsen werkelijk onoverkomelijk groot zouden worden zelf het initiatief te nemen. Zo werd op 9 oktober aan de Britten een ultimatum overhandigd;

- 1 Alle wederzijdse geschilpunten zullen door middel van vriendschappelijke arbitrage moeten worden opgelost.
- 2 De Engelse troepen aan de grenzen van de Republiek Transvaal dienen met onmiddellijke ingang te worden teruggeroepen.
- 3 Alle troepen die sedert 1 juni 1899 in Zuid-Afrika zijn geland worden binnen een redelijke, nader vast te stellen, tijd teruggeroepen naar hun oorspronkelijke uitgangspunten. Wordt deze voorwaarde aangenomen dan zulle gewapende Boeren van de grenzen worden teruggeroepen.
- 4 Van Groot-Brittannië of van een van haar andere grondgebieden onderweg zijnde troepen worden niet in Zuid-Afrika aan wal gezet

De Boeren verzochten de Engelsen om instemming met deze punten voor woensdag 11 oktober half vier in de middag. Mocht Engeland niet reageren dan zouden de Boeren regeringen de tot nu toe door de Britten begane oorlogsacties samen met de weigering van een antwoord, als een oorlogsverklaring beschouwen.

Het Engelse antwoord kwam maar zoals in de lijn der verwachtingen lag: volledige afwijzing van alle vier de punten van het ultimatum.

Woensdag 11 oktober 1899 om half vier in de middag trad de oorlogstoestand in.

Pieter kende, als liefhebber van alles wat met geschiedenis te maken had, de situatie. Meer als de gemiddelde Boer hield hij zich op de hoogte van wat er plaatsvond. Hij was er zelfs enige keren voor naar Pretoria gereisd om zich te vergewissen van de ernst van de situatie evenals hij een paar maal naar Johannesburg was geweest om zich daar van de toestand op de hoogte te stellen. Hoewel hij ervan overtuigd was dat een oorlog tegen het machtige Engeland niet was te winnen en er, naar zijn idee, van de Europese naties geen hulp was te verwachten, zou hij tot de laatste snik vechten tegen de Britten en hen het leven zo zuur mogelijk maken. De Boeren zouden ervoor zorgen dat de Engelse overwinning een uiterst kostbare zou worden zowel aan mensen als aan goederen. Er was bij de oproep een ding dat Pieter bevreemdde en de veldcornet had geen uitleg willen of kunnen geven. Vrijwel alle mannen uit de omgeving dienden zich te melden in Pietersburg maar hijzelf en Wil Kemp moesten zich melden bij Derde Poort. Deze plaats was gelegen aan de Marico rivier die deels de grens vormde met Bakhatla een gebied binnen Bechuanaland en dus vallende onder het Britse gezag. Werd er vanuit die hoek een aanval verwacht? Het was wel zo dat Transvaal en de Vrijstaat geheel omringd

werden door gebied dat door Engeland beheerst werd. In het noorden Rhodesie, in het westen Bechuanaland, in het zuiden Kaapland en in het oosten Natal. Dan was er nog wel Basoetoeland, een min of meer zelfstandige staat. De oorlog zou echter naar zeggen een 'blanke' oorlog zijn waar geen zwarte, aan welke zijde dan ook, zich mee zou mogen bemoeien. Terwijl hij in de verte Wil al zag naderen overdacht Pieter dat de enige zijde vanwaar geen, althans hopelijk niet direct, gevaar kon komen de grens was met Portugees Oost Afrika. Bij de Berlijnse Conferentie waarbij Afrika was verdeeld onder de Europese naties alsof het om een verjaardagstaart ging was dan wel besloten dat het gebied Portugees was en ook Engeland had daar mee ingestemd, maar voor de Britten waren dat soort afspraken slechts vodjes papier die ze weg konden werpen wanneer het hen maar paste. Portugal als onbetekenende natie in Europa zou het gebied misschien mogen behouden maar zou ongetwijfeld opdracht krijgen te stoppen met doorvoer van goederen naar Transvaal. En met die blokkade zouden de beide Boeren naties volledig geïsoleerd zijn. De afstand door de Kalahari naar Duits Zuid West Afrika was niet alleen erg groot maar met de Engelsen ter plekke en de door hen opgejutte en met allerlei loze beloftes gepaarde Matabelen kon er die richting uit geen echte aanvoerlijn worden geopend. Wil was inmiddels aangekomen en overhandigde zijn paard aan een toegesnelde zwarte. Zwijgend drukten beide mannen elkaar de hand. Geertruida bracht koffie en gedrieën staarden ze zwijgen over het land dat hen zo dierbaar was. Dan ineens een verstoring van de rust. Bij het oefenveld voor de paarden klonk een luid gejuich op van de jongens. Alle drie wierpen ze een blik in die richting. Lunatse was met de jongens bezig om wat paarden uit de stal naar buiten te brengen. De man wist precies wat er gaande was ook al had Pieter er met hem geen woord over gewisseld. Pieter zag ook direct wat de bedoeling was van het naar buiten brengen van de paarden. Hij zou over een paar dagen vertrekken en diende uit de aanwezige rijdieren een exemplaar voor de komende strijd te kiezen. Daar was Moor, een gitzwarte, zeer snel en met een behoorlijk uithoudingsvermogen. Moor behoorde niet tot het voor Boeren meest gebruikelijk ras. De Boeren reden het liefst op een pony. De pony is zeer taai kan langer zonder voedsel en drinken dan bijvoorbeeld de veel grotere paarden die bij de Engelsen in gebruik waren. Dan was daar De Bruine, een pony die wat groot was uitgevallen, uiterst betrouwbaar en even taai als zijn kleinere broeders en zusters. De Bruine had als groot voordeel dat hij nooit behoefde te worden vastgebonden. Op bevel van zijn meester bleef hij getrouw wachten tot hij werd bestegen of er om hem gefloten werd. Het derde paard had Pieter nog niet zo lang maar het had feitelijk de voordelen van beide andere paarden in zich verenigd zonder dan het ter plekke blijven op bevel maar dat zou het dier ongetwijfeld nog wel leren. De Boer had nog geen besluit genomen welk dier hij zou kiezen. Zijn leven kon van die keus afhangen. De Engelsen zouden ongetwijfeld overmachtige aantallen

inzetten maar die aantallen zouden wel grotendeels uit voetvolk bestaan. De Boeren zouden het vooral van verrassingen en snelheid moeten hebben waarbij de keuze van een paard een grote rol speelde. Wat echter voor Pieter en ook voor zijn streekgenoten van wellicht nog groter belang was, waren de achterblijvers. Wat zou er gebeuren als het manvolk naar het front was? Al meerdere malen waren er veediefstallen gepleegd en daar kwam bijna altijd wel geweld aan te pas. Er moesten voor Geertruida en de jongens goede paarden overblijven. De jongens waren nog licht van gewicht en uitstekende ruiters, ze hadden goede eigen paarden die ze ook zelf moesten verzorgen. Geertruida echter was wat minder gesteld op paardrijden, zij verplaatste zich liever in het tweewielige wagentje. Dat wagentje zou wel eens niet snel genoeg kunnen zijn als het werkelijk op vluchten aankwam. Ze hadden daar al meerdere malen uitvoerig over gesproken maar er was nooit iets definitiefs afgesproken. Een geluk was wel dat Pieter over een betrouwbare groep veehoeders en landbouwers beschikte. Hij sloeg zijn kaffers nooit en de medische verzorging was goed. Kon Geertruida het niet af dan werd de dokter gehaald. Daarnaast leerde de boerin de kinderen naast het Zuid-Afrikaans ook de eerste beginselen van lezen, schrijven en rekenen. Vooral de moeders waren daarmee zeer verguld. Pieter stelde ook aan elke man die voor hem werkte een hoek grond ter beschikking. Ook hier waren het de vrouwen die daar het meest verblijd mee waren. Geertruida stelde zaden ter beschikking en de zwarten op de plaats van Pieter hadden het beter dan op vrijwel elke andere plaats in de omgeving. Aan de andere kant was hij toch ook weer streng. Lanterfanten, dronkenschap en vechtpartijen leidde onverbiddeijk tot vertrek. De meeste bewoners in de omgeving vonden desondanks dat hij de zwarten veel te veel vrijheid gaf. Je moest ze flink onder de duim houden en zo nu en dan een pak ransel deed wonderen. Pieter zag dat anders. Transvaal had ooit zwarte bewoners gehad. De Boeren hadden zowel land gekocht als land genomen doch als ze het genomen hadden was dat altijd geweest van een koning die de oorspronkelijk bewoners had verjaagd of uitgemoord. De zwarten waren bijna altijd bezig geweest elkaar uit te roeien tot de blanken eindelijk wat orde op zaken hadden gesteld. Daar kwam nog bij dat de Bantoe's niet eerder deze gebieden hadden betreden dan de Boeren. Diezelfde Bantoes hadden duizenden Hottentotten en Bosjesmannen vermoord of als slaven weggevoerd. Het ging Pieter te ver om, zoals aardig wat van zijn landgenoten, te stellen dat de Boeren een soort hand van God waren die de Bantoes moest straffen.

Geertruida riep de kinderen en de mannen aan tafel. Ze gebod de kinderen de handen te wassen en wierp daarbij een betekenisvolle blijk op de beide boeren. Met een lachje stonden ze op. Volgens de vrouw moesten de mannen het voorbeeld geven en zich de handen wassen voor ze aan tafel kwamen. Op zich was dat helemaal niet zo vreemd maar de ontelbare malen dat ze tijdens het eten nog in het veld waren werd daar echt niet op gelet.

Na de maaltijd vertelde Pieter de jongens nog een kort verhaal. Het ging over het beleg en ontzet van Alkmaar in het jaar 1573. Veelvuldig onderbroken door vragen over iets wat ze niet begrepen legde hij de jongens uit dat in die tijd het oude moederland Nederland wel 80 jaar voor de vrijheid had gestreden. Dat er voor die vrijheid zeer veel mensen waren gestorven maar dat uiteindelijk die vrijheid toch was verkregen. Ook legde hij uit waarom hij voor Alkmaar had gekozen want zijn voorvaderen kwamen uit die stad en het geslacht Faber wist dus wat het betekende om voor de vrijheid te vechten.

Pieter vertelde dat na het beleg en de inname van Haarlem het nemen van Alkmaar, toch in vergelijk met Haarlem maar een nietig stadje, als een peulenschil werd gezien door de Spaanse veldheer Don Frederik de Toledo. Alkmaar was niet eens een echte vestingstad geweest, het was goed katholiek en goed koningsgezind. Toch lag de stad dwars en er was wel degelijk iets als een kerkhervorming geweest. Ook werd de inquisitie tegengewerkt bij haar arbeid de afvalligen al of niet met geweld tot inkeer te brengen. De plakaten van de overheid werden als ze al werden opgehangen niet of nauwelijks uitgevoerd. Het liefst had men in Alkmaar zowel de Landvoogd als de Prins van Oranje te vriend gehouden en was men buiten het krijgsbedrijf gebleven. Diezelfde Prins van Oranje had al gewaarschuwd dat na Haarlem het stadje Alkmaar aan de beurt zou zijn. Het bezit van Alkmaar hield tevens het bezit van de omliggende landen in, alles bij elkaar een belangrijk en groot gebied. De Alkmaarders hadden getwijfeld en getwijfeld. Onenigheid onderling had de besluitvorming in de weg gestaan en de Spanjaarden kwamen nader en nader. Wat moesten ze doen? Het rijpe koren op het veld zou vernield worden als ze zich zouden verzetten. Het vee zou in triomf worden meegevoerd door de Spaanse legers en misschien kon men met een flinke betaling de hele zaak wel afkopen en zou alles met een sisser kunnen af lopen. Ten slotte beschikte de prins van Oranje over heel wat minder soldaten dan de Toledo. Maar waren de Spanjaarden wel te vertrouwen. Wat als de poorten inderdaad geopend werden? Had ook Naarden niet gepoogd op die wijze aan het noodlot te ontkomen? Hadden ook daar niet de Spanjaarden hun woord gegeven en was dat niet erbarmelijk geschonden door moord op grote schaal? En Zutphen? En Haarlem? Nee, vertrouwen was wel het laatste wat je in de Spanjaarden kon hebben. Zeker gezien de stellingname ooit van de landvoogd Alva die had gezegd dat je een gegeven woord aan ketters en rebellen beslist niet behoefde te behouden. De bewoners wikten en wogen maar kwamen maar niet tot een besluit. De Prins inmiddels, zond Jonkheer Cabeljouw met zijn mannen naar de stad zodat er in ieder geval een goede bezetting zou zijn. Nog waren de Alkmaarders niet tot een beslissing gekomen en de Jonkheer werd vriendelijk doch dringend verzocht zich niet in de stad maar in de nabijheid ervan te legeren. Door de Prins al voorbereid

sloeg de bevelhebber zijn tenten op tussen Heiloo en Egmond. Bij het al maar naderen van de vijand poogde Cabeljauw toegang te krijgen tot de stad in de hoop de menden daar zelf ervan te kunnen overtuigen dat strijd tegen de aanvallers de enige optie was. Zelfs de berichten van wandaden in de omgeving door de Spanjaarden bedreven mochten de Alkmaarders niet tot daden verleiden. Een zeventig inwoners van Uitgeest die hun vee wilde wegvoeren om aan roof te ontkomen werden gedood en het vee natuurlijk ingepikt. In Limmen, Bakkum en Castricum werd gebrandschat, vermoord, geroofd en verkracht maar de Alkmaarders bleven twijfelen. Dan eindelijk, na een ultimatum van hopman Ruickhaver, nam de burgemeester Floris van Teylingen het besluit om de zijde van de Prins van Oranje te kiezen. Eindelijk werden de poorten geopend voor de mannen van Cabeljauw. Als door een wonder werden de aanrukkende Spanjaarden teruggedreven. Men moest daartoe wel een voorstad in brand steken om te voorkomen dat de vijand vandaar uit zijn verovering van de stad zou beginnen. Knarsetandend hadden de Spanjaarden de terugtocht aanvaard, geen verzet verwachtend voelden zij zich te zwak om de stad, eventueel langdurig, te belegeren. Om de bevolking duidelijk te maken wat hen te wachten stond bij verzet tegen de rechtmatige bezitters van de Nederlanden werden en passant Egmond-binnen en Heiloo nog geplunderd. De Spanjaarden vielen, voorlopig, terug op Haarlem dat zij vast in handen hadden. De Alkmaarders hadden gejuicht maar dat was veel te vroeg geweest. Na wat problemen met munitie door achterstallige betalingen en een tijdrovend verzamelen van voldoende troepen om een tweede misser te voorkomen, ving de Toledo op 21 augustus voor de tweede maal aan met een poging om Alkmaar te veroveren. De stad werd hermetisch van de buitenwereld afgesloten.

Pieter haalde een boek tevoorschijn en nam een stuk papier waar hij de omgeving van Alkmaar op schetste. Hij maakte de jongens duidelijk (niet merkend dat Wil met haast nog grotere gespannenheid zat te luisteren dan de knapen) dat tot op zekere hoogte de strijd rond Alkmaar te vergelijken was met de strijd die de Boeren te wachten stond. Die vergelijking zal ik zo meteen nog maken beloofde hij. Geertruida had inmiddels voor koffie gezorgd en Pieter vervolgde zijn verhaal en zette wat kruisjes op de ruwe schets. Enkele bikken in het geopende boek werpend vervolgde hij zijn verhaal.

De Spaanse opperbevelhebber Don Frederik had zijn hoofdkwartier in Oudorp gevestigd en vandaar uit zou hij zijn glorieuze overwinning op Alkmaar leiden. Hier lagen ook vrijwel al zijn edelen en zijn keurtroepen alsmede zijn persoonlijke lijfwacht van 150 man. Verder waren daar kolonel Don Pedro de Velasco, Don Pedro de Toledo en veldmaarschalk de la Motte. In Huiswaart was gelegerd Don Ferdinand de Toledo met 8 vaandels voetvolk en in St Pancras in het noorden de overste Potsweiler met zes

vaandels. In Koedijk in het noordwesten had zich Baron Locqres genesteld met 12 vaandels waarbij bovendien nog kwamen de 8 vaandels Bourgondiers van Baron de Chevreux. Bergen, eveneens in het noordwesten, had een bezetting van 10 vaandels Walen onder de Heer De Capres. In de Nieuwpoort bevond zich na Oudorp wel de sterkste bezetting, Graaf van Ebersteijn met drie Duitse vaandels voetvolk, 12 vaandels Duitse ruiters en nog eens 10 vaandels Spanjaarden onder overste Juriaan Fronsberg. Al met al zo'n 16 a 17.000 man. Volgens de Spanjaarden kon er zelfs geen spreekwoord meer door. De Alkmaarders hadden de omsingeling, gepaard gaand met veel krijgsvertoon van hellebaarden, pieken en zwaarden, met lede ogen moeten aanschouwen vanaf hun zwakke wallen. Wat konden zij daar tegenoverstellen? De ongeveer 800 man soldeniers van de Prins, de weerbare burgers die het getal van 1250 niet of nauwelijks te boven ging en nog wat vluchtelingen uit de omliggende gehuchten. Ook was er een schrijnend gebrek aan wapentuig. Zoals gewoonlijk had men de gegunde adempauze onvoldoende benut om zich op een nieuwe belegering voor te bereiden waarvan iedereen gehoopt dat hij nooit zou komen maar waarvan elk weldenkend mens met zekerheid geweten had dat die zeker wél zou komen. Maar naast het geluk dat er verscheiden behoorlijk brede grachten waren die enige zijden van de stad beschermden en het in ieder geval daar voor de vijand moeilijk was om de stad binnen te trekken, waren er ook behalve de zwakke bezetting nog heel wat meer problemen. Boeren en vissers waren behoorlijk bedreven in het gebruik van knuppels en messen maar die wapenen waren toch echt niet opgewassen tegen pieken en speren. Ook kon men van de ingezette burgers moeilijk vaardigheden verwachten met het musket of het roer en de vaardigheid van de boogschutters beperkte zich veelal tot de wedstrijden zoals die bij de gilde feesten werden gehouden. Tenslotte zou men ook de aanvalswaarde van de vijand niet mogen onderschatten, zij zouden immers naar hartelust mogen plunderen, moorden en verkrachten als ze de stad zouden innemen. Alkmaar moest de laatste stoot worden om het verzet van de ketters en de rebellen voorgoed te breken en de Spanjaarden waren er klaar voor. Ze zouden niet alleen Alkmaar omsingelen en innemen maar gelijktijdig over zee aanvallen om in één klap alle gebied in het noorden met daar ook nog bij het gebied rond de Zaan vast in handen te krijgen. Intussen had de Prins ook niet stil gezeten. Hij had de Alkmaarders aangespoord om tijdens de gegunde rust de wallen te versterken. Misschien niet geheel naar wat gekund zou hebben was er in ieder geval toch aan gewerkt. Verder had de Prins zijn Kolonel de la Garde met acht vaandels Fransen en Duitsers richting Alkmaar gestuurd. Deze troepen konden door de overmacht van de Spanjaarden de stad wel is waar niet bereiken maar ze vormden toch een bedreiging in de rug van de aanvaller waar die wel rekening mee moest houden. Op die manier werd daardoor in ieder geval de aanvalskracht van de Spanjaarden verminderd. Ook zou het voor de

Spanjaarden de mogelijkheid om nog extra versterkingen aan te laten rukken sterk bemoeilijken. De bewoners van het noorden van Holland hadden heel goed begrepen dat als Alkmaar zou vallen ook zij verloren waren. De gouverneur van Noord-Holland liet buiten direct bereik van de Spanjaarden schansen opwerpen bij Schoorldam, bij Krabbendam, bij Broek op Langedijk, bij Rustenburg en bij de Huigendijk. Deze schansen werden bewaakt door krijgsvolk aangevuld met strijdbare boeren. Daar de aanval steeds de beste verdediging is werden er door de Alkmaarders nog tijdens de opbouw van de omsingeling diverse uitvallen gedaan om het werk van de aanvallers zo niet te vernietigen dan toch te bemoeilijken en te vertragen.

Bleef het in aanvang van de belegering beperkt tot alleen wat schermutselingen met voor beide partijen wisselend succes, enige onzekerheid bij de stadsbewoners was wel degelijk aanwezig. Totaal afgesloten zijnde van alle berichten van buitenaf wist men niet in hoeverre er op hulp was te rekenen. Er was wel is waar een dappere gevonden die in een uitgeholde stok, zoals men in het natte polderland gebruikte om over sloten te springen, een brief over te brengen naar de gouverneur en de Staten van Holland maar het was maar de vraag of die opdracht kans van slagen had. Tot overmaat van ramp was een der dapperste aanvoerders van de stad bij een uitval door de Spanjaarden succesvol van de stad afgesneden en de man kon met zijn volk slechts van een afstand toezien hoe de strijd zich voltrokken zou.

Binnen de stad zouden de problemen voorlopig alleen maar groeien. Gelukkig lieten de Spaansgezinden binnen de wallen zich niet tot verraad verleiden en werden de beroepssoldaten betaald met speciaal geslagen tinnen munten. Niet betalen zou tot muiterij voeren waarbij de stad, wellicht nog voor de Spanjaarden zo ver zouden komen, al door de eigen troepen zou worden geplunderd. De Spaanse opperbevelhebber had inmiddels door de dappere uitvallen der belegerden enig ontzag gekregen voor het boerenvolk en besloot pas tot een echte aanval over te gaan na een intense beschieting. Hiervoor had hij zijn zware kanonnen nodig die zich in Beverwijk bevonden. De afstand van Beverwijk naar Alkmaar is niet groot maar door de vele regens was de bestaande weg in een modderpoel veranderd. Zo verliepen er meerdere weken voor met de beschieting kon worden begonnen. Niet dat er intussen niets gebeurde want het aanleggen van loopgraven richting stad ging onverminderd door. De slimme Spanjaard zette hiervoor niet alleen zijn eigen mensen in maar op de gevaarlijkste plaatsen, dus dicht bij de stadswallen, liet hij het werk over aan een dikke driehonderd burgers uit Haarlem. Zouden de Alkmaarders met beschietingen het graven willen hinderen dan dienden zij hun eigen landgenoten te doden.

Inmiddels was de dappere bode met de polsstok door de Spaanse linies heen gedrongen en had zich in Hoorn gemeld. Het grote knelpunt was natuurlijk het verzoek om de dijken door te steken. Zou men tot die daad

overgaan dan werd het land rond de stad Alkmaar omgetoverd in een groot meer en zouden de Spanjaarden moeten rennen om het vege lijf te redden. Het redden van de stad op die wijze zou natuurlijk tot enorme verliezen leiden bij de overwegend boerenbevolking. Het vee zou verdrinken en zo men het al eerst naar de stallen zou mogen halen dan zou het grasland bedorven worden en er dus geen wintervoer zijn wat uiteindelijk ook tot het verkies van het vee zou leiden. De protesten waren luid en veelvuldig. De Alkmaarders waren pas enkele weken belegerd dus waarom nu al zo'n rigoureuze daad? Er kon toch wel gewacht worden tot Allerheiligen? Haarlem had het tenslotte maandenlang kunnen volhouden en als men enige tijd zou krijgen konden het vee en het voer in veiligheid worden gebracht. Er werd besloten dat in uiterste nood de dijken door gestoken zouden worden maar dat dit in het algemeen nog niet direct zou gebeuren. De dappere boodschapper werd met bemoedigingsbrieven van de Gouverneur en van de Prins teruggestuurd naar de belegerde veste waar hij uiteindelijk met veel moeite aankwam. De brieven waren bij zijn tocht helaas verloren gegaan. Jonkheer Diderik van Sonoy, de stadhouder van Noord-Holland liet het niet bij bemoedigende woorden alleen. Tot groot ongenoegen van de bewoners der omgeving liet hij al gauw sluizen openen bij onder meer Aertswoud en Krabbendam. De bewoners gingen zelfs zo ver, terwijl ze heel goed wisten dat wanneer de Spanjaarden zouden zegevieren er ook geen vee meer zou zijn en dat dan bovendien de meeste van hun woningen in vlammen zouden opgaan, te pogen 'snachts de sluizen te sluiten. Gevolgen waren strenge straffen en permanente bewaking van alle sluizen zodat op een bevel van hogerhand direct kon worden overgegaan tot openen of sluiten van de sluizen.

De problemen in de stad waren groter geworden ondanks de waterhulp. Don Frederik had eindelijk zijn kanonnen op de juiste plaats weten te krijgen in een voor de Friesche poort aangelegde schans. Ondanks verwoede pogingen van de Alkmaarders de aanleg te verhinderen was dat niet gelukt. Het enige wat zij ter verweer konden doen was enkele huizen slopen en met het puin een barricade achter de poort op te richten. Mocht de poort in puin geschoten worden en in handen van de vijand vallen dan had men in ieder geval een nieuwe verdedigingslinie. Ondanks de nu voor de Don bevredigende omstandigheden, loopgraven tot kort bij de stadswallen, een gereedliggende tonnenbrug om over het water tot bij het bolwerk van de Roo-toren te komen, de mogelijkheid de stad van drie zijden gelijktijdig aan te vallen en zijn geweldige overmacht in mankracht, bleef hij onzeker. De waakzaamheid van de verdedigers was groot gebleken evenals hun vindingrijkheid bij de uitvallen tot nu toe. Hij besloot voor hij zou aanvallen nog tot een list om de verdedigers zand in de ogen te strooien. Op klaarlichte dag liet hij zijn kanonnen en een hoeveelheid aan wagens richting Bergen vertrekken Met een beetje geluk zouden de belegerden denken dat hij de aftocht blies en zich laten verleiden door een grootscheepse uitval. Zij

compagnieën zouden dan van die gelegenheid gebruik kunnen maken om een der stadspoorten te nemen en als hij die eenmaal in zijn bezit zou hebben was de stad zo goed als in zijn handen. De Alkmaarders, die wisten dat ze het zonder hulp van buitenaf nooit tegen de overmacht van de Spanjaarden konden redden traptten er niet in en werden al gauw gewaar dat het afgevoerde materieel in de avond en de nacht weer heimelijk op de oude plaats werden opgesteld. De aarzelingen van de Don leken wat vreemd maar in het licht van de verhoudingen bij de Spanjaarden toch weer niet zo erg vreemd. Indien Don Frederik zou falen, zou hij in ongenade vallen bij de koning die het toch al niet zo op had met de baron daar die voor enige schandalen had gezorgd. De Don voelde zich om een of andere onverklaarbare reden te onbehaaglijk om tot actie over te gaan. De koning echter werd geconfronteerd met de geweldige kosten die het krijgsbedrijf met zich meebracht. Daaraan gekoppeld zijn bezorgdheid voor de Heilige Kerk die door de rebellen verstoten was (dit was niet geheel waar, de 'rebellens' wilden slechts hun eigen manier van geloof belijden naast die van de Roomse Kerk). Dan was daar ten slotte nog het strategische belang van Alkmaar daar de bezitter van die stad vrijwel het gehele noorden van Holland beheerste en dat Holland was de drijfveer achter de opstand. Viel Holland dan viel de rest ook spoedig genoeg. Daarom moest er volgens de koning haast worden gemaakt. De tot dan verworven overwinningen werden al bedreigd door de Prins van Oranje die met het weg halen van troepen uit het zuiden zijn kans gewaagd had en met succes Geertruidenberg had verrast en genomen. Versterking van het zuiden was voor de Spanjaarden dan ook hoogstnoodzakelijk maar daarvoor moest eerst Alkmaar worden genomen en het gebied van Haarlem tot aan de Waddenzee worden veiliggesteld. Niet langer wachten op een wellicht uitputten van de stad maar deze met grof geweld nemen. Door de stad en naaste omgeving te laten plunderen zouden ook de krijgslieden weer tevredengesteld worden. De aanval kwam en werd om de druk op de verdedigers zo groot mogelijk te maken van twee kanten ingezet. Met het beschikbare schiettuig, met zwaarden, met zeisen, met dorsvlegels en met messen werd de aanval afgeslagen. Vrouwen en meisjes plaatsten zich vlak achter de verdedigers, hen aanmoedigend en de musketten herladend. De aanval werd afgeslagen. Verse krijgsbenden deden en tweede poging en weer werd de dubbele aanval afgeslagen. Een derde dubbele aanval werd ingezet en de verdedigers raakten vermoeid. Met elke nieuwe Spaanse poging kwamen de aanvallers dichterbij en gevreesd werd dat er een keer zou komen dat ze zouden doorbreken. Dat de Spanjaarden dichterbij kwamen had echter een voor de verdedigers aangenaam voordeel want nu konden de 'noodwapens' worden ingezet: stukken steen van de afbrokkelende wallen werden op de bestormers geworpen en ouden van dagen stortten brandende teerkranen op de bestormers. Vrouwen stortten kokende olie over de aanvallers en verblindden hen met tot stof verpulverd glas. Daar de teer opraakte ging

men over tot kokend zeepsop en alles wat er maar voorhanden was werd ingezet om de gevreesde aanvaller te weerstaan. Opgeven stond immers gelijk aan verkrachting en dood en men hield elkaar op de been met kreten als: 'denk aan Naarden' en 'denk aan Haarlem'. De aanvallers, dapper genoeg in de strijd op het veld, raakten in twijfel, ze wankelden en trokken zich ten slotte overhaast terug naar hun kampementen. Geen officier, geen Don en geen opperbevelhebber kreeg ze nog naar die verschrikkelijke stad waar de verdedigers wel hulp van de duivel moesten hebben gekregen. Naast de verlamming van zijn troepen was er nog een punt dat Don Frederik nerveus maakte. De brieven die de dappere bode van de Alkmaarders van de Prins naar het stadsbestuur zou overbrengen waren bij diens tocht verloren gegaan en helaas in handen van de Spaansen gevallen. Hieruit bleek dat Prins wel is waar niet spoedig met een leger zou komen maar ook dat in uiterste nood het water zou worden losgelaten op de landen rondom de stad. En dat vervloekte Hollandse water werd meer gevreesd dan de Hollanders zelf. Reeds was de Don gemeld dat de weiden rond St. Pancras en Oudorp onder water waren gezet en dat ze, veranderd in slijkpoelen, voor de troepen niet meer betreedbaar waren. Als de rebellen meer land onder water zouden zetten zou het geschut en de ruitery in wellicht onoverkomelijke problemen komen en misschien zelfs wel als verloren moeten worden beschouwd. De Spanjaard restte niets anders dan weg te trekken van die vervloekte stad die al meer dan duizend doden had gekost. In machteloze woede werden bij het terugtrekken nog haastig Huiswaarts en Koedijk geplunderd en in brand gestoken. Daar de Don al eerder een list had gebruikt door zogenaamd weg te trekken in de hoop de Alkmaarders tot verslapping te verleiden, trokken ze de Spanjaarden nu na om er zeker van te zijn dat de belegering werkelijk was opgeheven. Met snelle aanvallen in de rug van de terugtrekkende troepen wisten ze de terugtocht in een vlucht om te zetten daarbij menig dorp en menige boerderij behoedend voor plundering en afbranden.

Bedachtzaam keek Pieter naar zijn beide jongens. Daarna keek hij vragend naar zijn vrouw, deze begreep de blik en ging voor verse koffie zorgen. Dan stelde hij de jongens de vraag of ze ook begrepen waarom dit stukje geschiedenis en waarom juist Alkmaar. Zijn oudste, Hans, stelde direct dat het wel met de komende strijd tegen de Britten te maken zou hebben en hij kreeg prompt gelijk. Pieter merkte dat ook Wil Kemp geboeid had geluisterd en inwendig glimlachte hij want het was toch leuk als je iets op zodanige wijze naar voren kon brengen dat de toehoorders er ook aandacht aan schonken. Geertruida kende haar man door en door en alhoewel ze niet altijd echt geïnteresseerd was in zijn verhalen, waren ze in het algemeen toch wel zo interessant dat ze er altijd, soms wel eens heel geduldig, naar luisterde. De koffie kwam en Pieter nam opnieuw het woord. De reden dat Alkmaar was gekozen kwam ten eerste door het feit dat Pieter's voorouders

er hadden gewoond en dat ze er hadden meegevochten. Er zouden tientallen voorbeelden kunnen worden aangehaald uit alleen al de geschiedenis van Nederland. Betrok men de gehele wereld erbij dan waren de voorbeelden ontelbaar. Kleine groepen tegen een overmacht, het was altijd zo geweest en zou altijd wel zo blijven. Hun eigen nog maar korte geschiedenis zat er al vol mee vanaf de Britse permanente bezetting van de Kaap, via de strijd tegen de Matabelen en de Zoeloes, naar de Britse annexatie van Natal omdat daar steenkool was ontdekt en verder alle problemen met Matabelen en Engelsen tot en met de raid van Jameson aan toe. Pieter stelde dat Alkmaar ook om een tweede reden was verkozen. De geschiedenis van de stad vertoonde een opmerkelijke gelijkenis met hun huidige situatie. De eerste aanval in 1881 afgeslagen maar in de gegunde pauze had noch Alkmaar noch de beide Boerenrepublieken zich voldoende versterkt. Zoals de stad was ingesloten door de Spaansen zo werden nu de republieken ingesloten door de Engelsen met slechts een enkele uitgang en dat was die via het Portugese gebied. Doch die uitgang zou, indien de oorlog losbarstte, door de Engelsen direct worden afgesloten. Portugal zou als kleine natie zonder behoorlijke vloot de Britten niet durven weerstaan en het door Portugal beheerste gebied zou hooguit als vlucht mogelijkheid dienst kunnen doen. Wie echter als vluchteling zou binnenkomen zou ongetwijfeld in een opvangkamp belanden en niet meer in de gelegenheid komen weer aan de strijd deel te nemen. Het was bovendien nog maar de vraag of de Portugezen het zouden aandurven om vluchtelingen toe te laten. Engeland was met al zijn overzeese gebiedsdelen en de enorme aantallen manschappen die daaruit betrokken konden worden verreweg de machtigste natie ter wereld op dat ogenblik. Dan wees Pieter op de aantallen mensen. De Engelsen konden hun legers tot honderdduizenden laten toenemen als ze dat nodig achtten, de Boeren Republieken kwamen niet verder dan een totaal aantal van tussen de tweehonderd duizend en tweehonderd vijftigduizend inwoners. Dit dus inclusief vrouwen, kinderen en ouderen. Als de Boeren al met al een leger van rond de 70.000 – 80.000 man op de been zouden kunnen brengen dan mocht men al blij zijn. De stad Alkmaar had een kleine kern Spaansgezinden binnen haar poorten gehad en Transvaal zat met zijn Uitlanders. De Spaanse minderheid in Alkmaar had zich bij het verzet aangesloten. Bij deze Uitlanders was het probleem echter dat hun aantal zo groot was. Een deel had zich al achter de Engelse bedoelingen had geschaard en met een opstand moest ernstig rekening gehouden worden. Er was derhalve binnen Transvaal een grote onzekere factor. De laatste berichten wezen er gelukkig op dat vele van die onbetrouwbare elementen bezig waren weg te trekken. Alleen al in Johannesburg, waar zich verreweg het grootste aantal Uitlanders bevond, zouden er tienduizenden al vertrokken zijn naar de in hun ogen veilige Kaap of zich aan het voorbereiden zijn om deze vluchtelingen te volgen. Of de Kaaplanders blij zouden zijn met deze onrustige elementen was nog maar